

Lidija Tavčar
Ljubljana

IZBIRA PRIMERNIH LIKOVNIH DEL IN SPODBUDA OTROK PRI OPAZOVANJU UMETNIN

V pričujočem tekstu¹ bom na praktičnih primerih prikazala različne pobude, ki bi bile lahko vam, vzgojiteljicam, učiteljem in staršem, v pomoč pri seznanjanju otrok z umetninami ali pri vodenju otrok po galerijah. Pozornost bom usmerila predvsem na starostno stopnjo otrok od 5. do 9. leta, čeprav bom na tem mestu naredila izjemo, ker citirani odlomek govori o mami in njenem dvehletnem sinu naslednje: »Prvič sva muzej obiskala samo za petnajst minut,« je rekla. »Videla sva samo nekaj slik in skulptur. Ta obisk ni bil namenjen meni, temveč otroku. Če sem si želela ogledati razstavo kot odrasel človek, sem se sama vrnila pozneje. Ko je bil sin še zelo majhen, sem ga vzela v naročje, da je imel oči v višini umetnine. Spoznala sem, da ne smeva ostati dolgo in da ne smem biti razočarana, kadar se ni odzval kot odrasel.« Ko je bil starejši, so obiski postajali daljši. Za spodbudo mu je vsakič najprej kupila nekaj razglednic s slikarskimi in kiparskimi motivi. Ogledovanje sta začela kot nekakšno igro, ki se je sin veselil še danes pri desetih letih. »Sedaj pa poiščiva k tem razglednicam prave slike,« je rekla in odpravila sta se na lov. Kaj kmalu je sin z lahkoto našel eksponate, ki jih je imel na reprodukcijah, če ga je mati le pripeljala v pravi prostor. Mati je sinovo zainteresiranost večala s tem, da je iskala v umetniških delih stvari, ki so blizu otrokovemu svetu: živali, hiše in rože.

Kadar sta gledala abstraktno umetnost, ga je povprašala po barvah, po razporejenosti dela. Pozneje je poskušal naslikati ali upodobiti v glini to, kar si je zapomnil iz obiska v galeriji.²

Pa pogledjmo, kaj govori naslednji citat: »Če peljemo otroke v muzej, zberemo že vnaprej samo tiste oddelke, ki otroke zanimajo... Ko vstopamo v večinoma staro in častitljivo muzejsko zgradbo, pozdravimo vratarja... Otroku ne sme dobiti vtisa odmaknjenosti ali vzvišenosti sveta umetnin in umetniških zbirk. Tako si bo upal spraševati, kadar ga neka stvar bolj zanima. Starejšim otrokom pokažemo tudi varnostne naprave in jim razložimo njihov pomen in potrebo. Otroku morajo biti namreč morebitna prepoved ali omejitve vsaj razumljive. Obisk v muzeju naj traja le eno uro. Ustavimo se, kadar se ustavi otrok, ker je odkril nekaj lepega, ali če nam želi nekaj pokazati, nas kaj vprašati. Upoštevajmo tudi

¹ Tekst je bil prebran na posvetu (24. 9. 1988), ki ga je Narodna galerija v Ljubljani organizirala ob didaktični razstavi *Stari mojstri na otroških risbah*.

² Povzeto iz *The New York Times Magazine*, 21. 8. 1983.

otrokovo potrebo po gibanju, pojdimo hitreje skozi tiste oddelke, ki so za otroka očitno nezanimivi. Če je mogoče, obhod tudi prekinemo in stopimo za kratek čas na dvorišče, na teraso ali morebitni balkon. Najboljša priložnost za otrokovo zabavo je muzejski vrt ali nasad, v katerem so tudi velike skulpture. Tu otroci umetnine lahko potipljejo, čutijo z rokami hrapavo ali zglačeno površino in širše in bolj celostno dojamajo umetniško obliko in izpoved. Predvsem ne prebirajte otroku dolgih odlomkov ali tiskanih muzejskih vodnikov: to je gradivo odraslih za odrasle in vsebuje običajno malo takega, kar bi zanimalo otroke. Otrok živi v trenutnem svetu, v sedanjem okolju in ima prvotno enak odnos do vseh stvari, ki jih srečuje. Zato se pogovarjamo z otrokom tudi o umetnosti čimbolj osebno, aktualno, z ozirom na znane okoliščine. Spomnimo ga na svoja doživetja ali na podobne izkušnje iz otrokovega življenja. Med obhodom muzeja večkrat menjavamo vidik opazovanja. Opozarjamo tudi na razporeditev umetnin, na podstavke, na drobnarije v muzejskih prostorih in na vesele in zanimive dogodke s slik. Vsako novo doživetje povezujemo z znanim otrokovim svetom in ne pretiravajmo z odkrivanjem novosti. Malemu radovednežu naložite »znanstveno nalogo«: »Vidim nekaj, česar ti ne vidiš — nekaj okroglega, lesenega z rdečim robom.« »Na tej sliki vidim majhnega psa.« »Ali vidiš, kje tiči?« »Preštej vse živali, ki jih najdeš v tem prostoru!« »Pokaži mi tri železne predmete, ki so na tej sliki!«

Otok bo navdušen nad takimi naročili in bo z veseljem sodeloval. Nato si vloge zamenjamo in izpolnjujemo še mi podobna otrokova naročila. Doma obudimo doživete vtise tako, da ponavljamo nekatere stvari, pomagamo risati, kar si je otrok zapomnil, ali skušamo ponarediti najlepše kipe iz plastelina. Skrbimo pa tudi, da obisk muzeja ne bo zadnji.³

Že sestavka sta nas pripeljala do starostne stopnje, na katero smo se omejili v uvodu. Da pa ne bi izkušenj črpali samo iz tujih logov, omenimo zloženko *Pozdravljeni, cicibani*, ki jo je izdala Narodna galerija v Ljubljani. Na osnovi izkušenj, pridobljenih v dobrem letu in pol pri vodenju predšolskih otrok po stalni zbirki Narodne galerije, je nastala zloženka (vodnik), namenjena staršem in njihovim otrokom. Na vabljev način, z ilustracijami Kostje Gatnika in vizualnimi nalogami, vezanimi na razstavljene umetnine, skuša le-ta kot rdeča nit v igri voditi otroke po razstavnih prostorih.

Prej citirana odlomka sta bila vzeta iz tujih publikacij. Kaj pa so do sedaj v slovenskem prostoru objavili na tem področju? Poleg že prej omenjene zloženke, natisnjene v septembru 1988, sta izšli samo dve knjigi z reprodukcijami umetniških del, prilagojenih predšolski in osnovnošolski populaciji. To je knjižica Luca Menaseja *Kaj nam kažejo slikarske umetnine* in pesnice Svetlane Makarovič ter ilustratorja Kostje Gatnika *Gal v galeriji*. Da bi ponazorili, kako malo je bilo pri nas storjenega prav na področju vrednotenja umetniških del, primernih za predšolske in osnovnošolske otroke, vzemimo za primerjavo italijansko knjižno zbirko *L'arte per i bambini*, v kateri avtorji v obliki zgodbic predstavljajo in razlagajo umetniška dela raznih slikarjev: Martinija, Leonarda, Raffaella, Canaletta, Goye, Rousseauja, Noldeja, Kandinskega, Dubufeya, Picassa, Miroja in Keja. Avtorji so izbrali slike in detajle in s pomočjo njih spletni prijetne zgodbe ter ob njih v zanimivi obliki razložili formalne in vsebinske značilnosti likovnih del.

Katera likovna dela in katere stilne značilnosti umetnin pa ustrezajo dojemljivosti otrok v obdobju od 5. leta do 9. leta? Tej stopnji, razlaga dr. Bogomil Kar-

³ H. Braemer, R. Falk, K. Geer, E. Harries, B. Jeitner, D. Kreusch-Jacob, *Otrokove ustvarjalne igre*, Ljubljana, DDU Univerzum, 1984, str. 166–167.

lavaris, ustrezajo umetniška dela, katerih likovno formo določajo jasni obrisi, dekorativno razvrščene, intenzivne barve in umetnine z nepoudarjeno globino. Po tematiki jih pritegnejo umetniška dela z jasno vsebino in z razumljivo dejavnostjo ljudi in živali. Statični akt, tihožitje ali krajina za to starostno dobo niso dovolj privlačni motivi.⁴

Vendar smo ob študiju likovnopedagoške literature naleteli tudi na misel, da s primernim pristopom lahko premostimo razdaljo med mladim obiskovalcem in katerikoli umetniškim delom, tudi z abstraktnim ali z nevljudno krajino. Otroka moramo motivirati, da bo zmožl čustveno sprejeti, česar razumsko še ne dojame popolnoma.⁵

Ta misel sovпада z izbiro galerijskih umetnin in motivacijskim pristopom v slikanici Svetlane Makarovič in Kostje Gatnika *Gal v galeriji*. V njej sta pesnica in ilustrator motivirala otroke z verzom in ilustracijo, s pomočjo učenega zelene-ga škrate Gala. Gal si v Narodni galeriji zavzeto ogleduje in razlaga umetniška dela ter se z neposrednim doživljanjem odziva na vsebino slike. Tako je ob portretih dam in deklet raznežen, ob boju svetega Jurija z zmajem se razjezi. Gal torej reagira spontano in impulzivno in s tem daje vzorec najmlajšim, kako bi lahko reagirali na umetnino. Pesnica z Galom usmerja otroke na pozorno in natančno opazovanje. Avtorji v likovnopedagoški literaturi omenjajo, da naj otrok te starosti ne bi pritegnili krajinski motivi. V tem primeru je Gal tisti, ki napravi otrokom na primer Pernhartovo krajino *Gorice na Vrbskem jezeru* vabljivo, saj hudomušni verzi pravijo: »Gal raje se odpravi / na svetli, gladki led. / Kot drugi se zadrsa / in cepne — na parket.«⁶ S tem jih spomni na zimsko razpoloženje, ki je otrokom iz izkušenj znano, in omogoči, da skrbneje razbirajo krajino. Izbrana impresionistična dela so za otroke zaradi svojske tehnike težje dojemljiva, vendar jim Gal spet priskoči na pomoč, ko jim pri Groharjevi zasneženi Škofji Loki reče: »Uh, saj se nič ne vidi, / tako močno sneži. / Šli bomo v Škofjo Loko, / ko vreme se zvedri.« / Ob takšni zimski sliki / še Gala štrese mraz, / da mu kar pomodrijo / zeleni uhlji in obraz.⁷

Verz pojasni otrokom sprva nejasen motiv, saj govori o sneženju, ilustrator pa je škrate narisal sanke in tako avtorja z verzom in ilustracijo omogočita, da otrok prek asociacije razpozna motiv. V celoti knjiga otrokom razvija sposobnost za natančno opazovanje umetniških del, omogoča doživljanje lepega in vzpostavljanje stika z drugimi vzgojnimi področji — skratka, bogati vizualni in likovni svet otrok, ker je prilagojena njihovim sposobnostim komuniciranja in identifikacije.

V katalogu z naslovom *Stari mojstri na otroških risbah*⁸ (izšel je ob didaktični razstavi), smo navedli, katera likovna dela so predšolski otroci najpogostejše izbirali za upodabljanje; umetnine so namreč izbirali po lastni želji in jih risali. Otroci so se odločali predvsem za povedne motive (žanr, krščanski ikonografski motiv), manj pa za krajino. Dečke je na slikah bolj pritegnila akcija, deklice pa so najpogostejše izbirale in risale ženske portrete.

⁴ Bogomil Karlavaris, *Metodika nastave likovnog vaspitanja*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1980, str. 51.

⁵ Miroslava Kastori-Stanojevič, *Preferencija djece predškolskog uzrasta prema pojedini-m slikarskim pravcima, Umjetnost i dijete*, 1977, vol. 52.

⁶ Svetlana Makarovič, Kostja Gatnik, *Gal v galeriji*, Ljubljana, MK, 1981, str. 18.

⁷ Ibid., str. 24.

⁸ Lidija Tavčar, *Stari mojstri na otroških risbah*, Ljubljana, Narodna galerija, 1988.

Knjiga *Gal v galeriji* ni primerna spodbuda samo za predšolske otroke, marveč tudi za učence v 1., 2. in 3. razredu, vendar s to razliko, da so kustosi pri vodstvih zahtevnost stopnjevali. Učenci so ugotavljali na primer namen podnapisov na okvirih slik, razmišljali o letnicah in pri nekaterih eksponatih računali starost, da so začutili zgodovinsko odmaknjenost njihovega nastanka. Razlikovali so med lesenimi in kamnitimi kipi in ob njih spoznavali neprecenljivo vrednost restavratorskih posegov pri ohranjanju starejše likovne umetnosti. Med umetniki so iskali portrete (enojni, dvojni, skupinski), krajino, tihožitje, akt ter različkovi srednjeveške freske (kopije) od oljnega slikarstva itd.

Ker naj bi izobraževalno delo v galerijah izhajalo iz celovitega modela, znotraj katerega je potrebno predvideti in vsebinsko načrtovati programe in jih aplicirati na posamezne starostne skupine, bo Narodna galerija že v letu 1989 izdala delovne liste za učence od 8. do 10. leta in tako nadaljevala z vnašanjem novosti k aktivnemu spoznavanju učencev s starejšo umetnostjo.

Summary

SELECTION OF APPROPRIATE PLASTIC WORKS AND STIMULATION OF CHILDREN IN OBSERVATION OF WORKS OF ART

The text was read at a council on 24th of September 1988 that was organised by the National Gallery in Ljubljana along with a didactic exhibition *Stari mojstri na otroških slikah* (Old Masters in Children's Drawings). The authoress, guardian in the gallery, informs based on experience how it is possible to stimulate in a child at least from already the fifth year on the interest for plastic art. She speaks especially about the book of Svetlana Markarovič and the illustrator Kostja Gatnik *Gal v galeriji* (Gal in the Gallery) which signifies one of the till now very rare such impulses.

Prevedla Danuška Trojanović